

Anmeldelser

Fugle i Felten

Lars Svensson, Killian Mullarney & Dan Zetterström. Feltbestemmelse af fuglene i Europa og Middelhavsområdet. 479 sider, rigt illustreret, talrige udbredelseskort, indb. Lindhardt & Ringhof 2024, indb. Sjette reviderede udgave, på dansk ved Leif Schack-Nielsen. ISBN978-87-11-54594-2. Pris: 349 kr. i Naturbutikken.

I 1999 udkom førsteudgaven af *Fugle i Felten*, der hurtigt blev førstevalget af en felthåndbog. Den seneste udgave er udvidet med 32 sider og nye tavler. Man har bevidst holdt sig til samme artsrækkefølge som i de tidligere udgaver trods tilkomne ændringer i systematikken. Dette forsøres med, at en felthåndbogs vigtigste formål er at informere om, hvordan en art bestemmes sikkert. Respektfuldt overfor bogens brugere, der må formodes at være bredt interesserede i fugle, ikke i avanceret systematik.

Reviderede afsnit og nye tavler er tilføjet for hønsefugle, lommer, visse rovfugle, ugler, sejlere, spætter og diverse spurvefugle, og mange udbredelseskort er opdaterede. Herudover er udvidelsen tydeligst i afsnittet om sjældne gæster, hvor alle arter nu er illustreret, blandt andet med nye bidrag fra Hans Larsson. Også teksterne er udvidet. At informationerne er korrekte og relevante, er overflødig at nævne med tanke på den store ekspertise, der ligger bag udgivelsen.

Bogens helt store styrke er tavlerne. Pædagogisk vises arter, der kan forveksles, i samme positur med fyldestgørende piletekster, de fleste steder ledsaget af charmerende 'scener fra fuglens dagligdag' – måske det mest geniale ved bogen, og serveret med en underfundig humor især i Zetterströms bidrag – selvoplevede og videregivet med stort overskud. At såvel Zetterström som Mullarney har en ret ens teknik, styrker yderligere illustrationssiden.

Ved de fornyede illustrationer af lommerne er den vignet, der viste Hvidnæbbet Lom mod henholdsvis mørk og lys baggrund, desværre udeladt, samt en lille planche med flyvende lommer til sammenligning. Til gengæld får man en grundig behandling af den fortsat mere aktuelle Stillehavslom.

Teksterne er der for de fleste arter knapt ændret siden førsteudgaven, og de er ret kortfattede med vigtige kendetegn kursiveret. Man mærker, især for småfuglene, Lars Svenssons enorme viden om dragtkarakterer, en viden der næppe matches af andre. Nogle steder er teksterne overforsigtige og svært tilgængelige med lange sætninger og parentetiske indskud, der modererer tidligere udsagn – her begrænses brugervenligheden, og en redaktion ville have været på sin plads. For eksempel for Steppehøg. Da førsteudgaven udkom i 1999, var arten sjælden i Danmark og mest oplagt at sammenligne med Hedehøg. 25 år senere har status ændret sig. Trækket falder nu sammen med Blå Kærhøgs, hvorfor sammenligning med denne ville være langt mere relevant. Man havde da undgået fejlagtige påstande, som at adult hun Steppehøgs har bredere hånd og mere vågeagtig fremtoning end Hedehøg, og at de to arter på trækket har

identisk flugt. Kærhøgene er blandt de arter, der har fået nye plancher, men hvor forbedringer fortsat er mulige.

Hvor flere racer forekommer herhjemme, burde man i højere grad have prioriteret danske navne og nævnt de latinske i parentes.

Med tanke på den enorme detaljerighed, der lægges for dagen, er småfejl unundgåelige. Ved *Scopolis Skråpe* beskrives som en race af Kuhls, men den har nu fået artsstatus. Enkelte arter, der er truffet i Danmark efter sidste udgave, er ikke nævnt med forekomstkoder. Til gengæld nævnes et dansk fund af Vinhejre, der ikke regnes som spontant. Udbredelseskortet for Senegaltriel er det for Ørkenløber. Mongolsk Ørkendompap vises i "typisk biotop" – en sandflade med småsten, ikke de sorte lavamarker med grønne sætere, de fleste finder arten i. Alt dette er småting, læseren kan korrigere i eget eksemplar.

Af mange regnes bogen som den bedste felthåndbog for Vestpalearktis. Begynderen vil finde bogen overvældende med sine knapt tusind arter, men nysgerrigheden vækkes gennem tavlerne, der drager læseren ind i fuglernes fascinerende verden. For de mere erfarne er bogen uundværlig, næsten obligatorisk både hjemme og på rejser i området. Kan den overhovedet forbedres? I flere nyere amerikanske værker samler teksten sig om biotop, adfærd, proportioner og flugt, mens dragtkarakterer aflæses af pile på illustrationen af den givne fugl. I *Fugle i Felten* gentages vel meget mellem tekst og tavle, ligesom de oprindelige artstekster kunne have klaret en revision og opdatering. Et forsigtigt forslag kunne være, at teksten i højere grad kunne fokusere

på adfærd og jizz – de fleste vil alligevel bestemme fuglens dragt ud fra tavler og piletekster.

Fugle i Felten er fortsat områdets bedste felthåndbog på markedet, også internationalt. Den vil næppe vil blive overgået de næste årtier, om nogensinde.

Klaus Malling Olsen

The East Atlantic Flyway of Coastal Birds

Peter Prokosch. 50 Years of Exciting Moments in Nature Conservation and Research. 232 sider, rigt illustreret med fotos, kort og diagrammer, indb. Lynx Nature Books 2024. ISBN 978-84-16728-69-5. Pris 29 Euro.

Bogen beskriver forfatterens livslange arbejde med naturbeskyttelse og med trækfugle. Forfatteren er opvokset i Tyskland med et indgående kendskab til Vadehavet, hvor han som ung arbejdede med Mørkbuget Knortegås, Islandsk Ryle og Lille Kobbersneppe. Her blev han involveret i WWF og blev leder af deres kontor for Vadehavet. Med sit venlige væsen, gode evner for at organisere og planlægge blev han hurtigt bemærket og hentet til Oslo som leder af WWF's arktiske projekter. Senere blev han chef for WWF i Tyskland. Gennem arbejdet erfarede han, at turisme og naturbeskyttelse kan gå hånd i hånd, og han grundlagde foreningen 'Linking Tourism & Conservation', som støtter nationalparker og beskyttelse af større naturområder over hele verden.

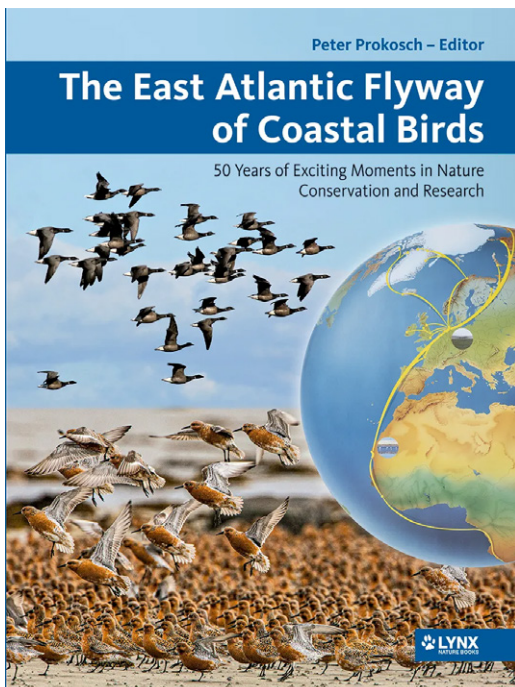
Man følger bogstaveligt talt forfatteren og hans venner og kolleger på de første ture til Sibirien, hvor mulighederne åbnede sig efter murens fald i 1989 og perestrojka bredte sig, så vestlige videnskabelige ekspeditioner til Sibirien blev mulige. Der fortælles meget levende om landskaber uden menneskelige påvirkninger så langt øjet rækker, men som kun få fra vesten havde haft mulighed for besøge. Sammen med russiske forskere og en helikopter drives de afslåede Mørkbugede Knortegæs sammen, og folkene begynder at ringmærke, måle og veje dem. Pludselig står forfatteren med en gås, han selv ringmærkede to år tidligere i Vadehavet i Slesvig-Holsten; det ultimative bevis på forbindelsen over tusindvis af kilometer, så disse naturområder hænger sammen og bliver forbundet af trækfuglene. Betydningen af de enkelte områder bliver tydelig, og at fuglene er afhængige af, at hvert område på trækrueten fungerer.

Efter flere ture til Sibirien krones samarbejdet i 1993 med beskyttelse af store tundraområder og øer i Ishavet, et område på størrelse med Danmark. Under WWF-kampagnen Planet Campaign i 1996, hvor 200 af verdens vigtigste naturområder blev udpeget, bidrog Sovjetunionen med at fordoble arealet af beskyttede områder til et omfang svarende til Tysklands størrelse, deriblandt det enorme delta ved Lenaflodens udløb i Ishavet.

Murens fald havde også stor betydning i det tidligere Østtyskland, som oplevede sine gyldne år. I 1989 og '90 blev der oprettet fem nationalparker, seks biosfære-reservater og tre naturparker i området langs Østersøen. Derefter tages læserne med på en lang rejse sammen med fuglene til nogle af de vigtigste steder på den enorme strækning langs Den Østatlantiske Trækvej. Alle steder hvor forfatteren har bidraget eller medvirket til at beskytte naturen. Turen går til Svalbard, hvor store anlægsarbejder truede den uspolerede tundra, til Island hvor WWF bidrog sammen med lokale kræfter med visioner om beskyttelse af de centrale dele af øens fjeldområder med de spektakulære vandfald. Alle steder krydres læsningen af beskrivelser af landskab, planter, dyr og især fuglene.

Forfatteren fletter gode historier ind i beretningerne. Som da det tyske fjernsyn filmede en fangst af Islandske Rylere i Vadehavet og blev så begejstret, at de foreslog en tur til Arktis for at filme rylerne på deres yngleplads. Forfatteren tøvede, men produceren ville betale, på betingelse af at de fandt en rede af Islandsk Ryle. Men hvordan arrangerede man en tur til Arktis med kort varsel. De ringede til Hans Meltofte, som anbefalede et sted på Grønland, nord for Thule. Men hvem flyver til Thule, det gør det amerikanske flyvevåben, som kun tager amerikanere og danskere med ombord. Med en opringning til en tysk diplomat, som var amatørornitolog, blev der alligevel skaffet pladser til et hold tyskere. To måneder senere stod de nord for Thule og filmede en Islandsk Ryle på rede. Det var turens succeskriterie, og rejsen blev betalt.

Rejsen fortsætter, og fortællingerne, hvor også andre forfattere bidrager, er mange. Vi kommer til arktisk Canada i vest til Sibirien og Det Kaspiske Hav i øst og mod syd til de to store overvintringspladser i Vestafrika, Banc d'Arguin i Mauretanien og Bijagos-øgruppen i Guinea-Bissau, hvor tusindvis af vadefugle overvintrer sammen med mange andre kystfugle. Det er de millioner af vadefugle, som trækker gennem Vadehavet som det centrale spisekammer på Den Østatlantiske Trækvej. Foruden beskrivelser af områderne er

bogen garneret med interviews med nogle af de første personer, som besøgte disse områder i 1970'erne og startede de undersøgelser af fuglelivet, som andre har bygget videre på. Nu 50 år efter ser bogen tilbage på alt det, der er sket i den mellemliggende tid, og trækker trådene frem til det, vi ved i dag.

Bogen er godt skrevet, rigt illustreret og kan anbefales til alle med interesse for trækfugle, eksotiske steder og historiens vingesus.

Karsten Laursen

Birds and Us

Tim Birkhead. 441 sider, mange s/h illustrationer og to sektioner med farveillustrationer. Penguin, 2023. ISBN 978-0-241-99013-1. Pris 18,91 Euro.

Dette er en bog om, hvordan menneskers entusiasme for fugle har udfoldet sig over de 12000 år, siden fuglene begyndte at optræde i stenaldermenneskers hulemalerier. Vi præsenteres for de gamle egypteres dødekult, hvor tusindtallet af falke- og ibis-mumier indgik i deres katakomber, middelalderens fascination af falkoneri, og den videre udvikling frem til moderne fugleforskning og glæden ved at se på fugle.

BirdLife International udgav for få år siden (2007) en overgådt illustreret bog med næsten samme titel (*Birds and People*, se DOFT 103: 32, 2009). Birkheads bog er imidlertid noget ganske andet. Beskedet illustreret (hvis vi ser bort fra to sektioner med fint reproducerede farvetavler) og med hovedvægt på det idéhistoriske og beskrivelsen af, hvorledes vores tilgang til at studere fuglene har ændret sig fra oldtiden og frem til i dag. Det er en videnstung bog, som afspejler forfatterens brede viden (til dels baseret på hans egne besøg på de historiske lokaliteter). Her er indsigtfulde tolkninger af, hvad der fx kan have fået stenaldermennesker til at lave genkendelige gengivelser af grupper af Stortræper med unger, eller hvorfor ægypterne var så optaget af falke og ibisser, eller hvorfor fjerprydelse spillede så stor en rolle i mange indfødte kulturer. Med udgangspunkt i præsten Lucas Debes' beretning af 1676 beskriver Birkhead, hvordan den færøske befolkning var dybt afhængig af fuglefangst med regler, som sikrede, at udnyttelsen (næsten) var bæredygtig.

I lang tid udgjorde Aristoteles' og Plinius' skrifter næsten den eneste nedskrevne viden om fugle, delvist baseret på hvad de har fået at vide fra hyrder og bønder, som havde deres gang i naturen, og som indeholder nogle sjove fejltolkninger af virkeligheden, men Aristoteles havde indset, at fugle er tænkende væsener. Hans udsagn var accepteret viden op gennem middelalderen, hvor den katolske kirke ellers satte snævre grænser for den videre udforskning af naturen. Blandt andet var det strengt forbudt at dissekere levende dyr, indtil René Descartes i 1600tallet påpegede, at dyr intet kan føle, fordi det kun var mennesket, som (skabt i Guds billede) havde en sjæl. Så måtte man godt dissekere levende dyr, idet deres skrig kun blev opfattet som mekanisk støj, som når man reparerer en maskine! Ellers var udgangspunktet for al tolkning af naturen, at den genspejlede den skabende Guds store visdom. Dette synspunkt var ene-

rådende lige til udviklingslæren i 1800tallet afslørede den store vildfarelse. Vi begyndte at indse, at også vi mennesker er dyr blot med en større intelligens end andre dyr.

Bogen beskriver 1800tallets opbygning af gigantiske samlinger af fugleskind og æg fra hele verden, men forklarer ikke rigtig, hvor afgørende disse samlinger var som grundlag for klassifikation og frembringelsen af nutidens felt-håndbøger. Birkhead beskriver, hvordan man i 1900tallet fik lagt denne museumstradition bag sig og vendte opmærksomheden mod fuglenes biologi og økologi, og dermed fik lagt grunden til nutidens bredt favnende feltornitologi og fuglebeskyttelse. Man kan indvende, at Birkheads fremstilling især beskriver udviklingen i England og overser, at man andre steder i verden (inklusive Danmark) stadigvæk indsamler fugle til museerne. Det sker dog med et nyt fagligt fokus, hvor man i stedet for at jagte sjældenheder vil dokumentere, hvordan fuglene påvirkes af og tilpasser sig ændrede miljøforhold.

Birkheads bog er fyldt med spændende baggrundsstof om tilblivelsen af de ornitologiske hovedværker. Især de engelske, men heldigvis gives der ind i mellem plads til at omtale begivenheder i andre lande. Fx hvorledes ægteparret Heinroth ved Berlins zoologiske have opfostrede unger af de fleste europæiske fugle og gav detaljerede beskrivelser af udviklingen fra spæd unge til voksen fugl (udgivet 1926-31). Eller Konrad Lorenz' og Niko Tinbergens roller i adfærdsbiologiens kortvarige blomstring midt i 1900tallet.

Det kræver en vis koncentration at læse bogen, fordi teksten veksler mellem beskrivelser af gamle kulturer og anekdoter om, hvordan (britiske) forskere og eventyrere fik opsporet gammelt kildemateriale om disse epoker. Her er beskæmmende beskrivelser af, hvorledes britiske arkæologer fjernede vægmalerier fra Ægyptens gravkamre for mere eller mindre succesfuldt at overføre dem til engelske museer. Og en længere historie om hvordan Casey Wood og F. M. Fyfe i Vatikanets bibliotek 'opdagede' kejser Fredrick II's beskrivelse af falke og falkejagt (*De Arte venandi cum Avibus* eller *Kunsten at jage med fugle* fra år 1240). Hermed sikrede de, at praktisk taget al viden om fugle i den tidlige middelalder kunne udkomme på engelsk. De mange historiske digressioner giver imidlertid et livfuldt billede af al den vranglære, som har præget tankegangen op igennem tiderne, og hvordan nye tolkninger efterhånden vandt frem.

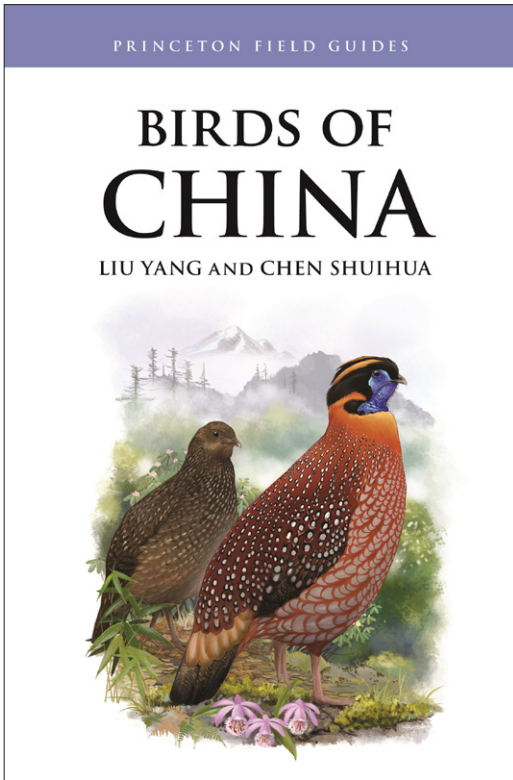
Bogen giver en spændende og tankevækkende fremstilling af, hvordan fugleinteressen og ornitologien har udviklet sig over århundrederne og bør interessere mange af DOFTs læsere. Ikke mindst er det nyttigt at have en vis baggrundsviden om hovedværkerne i ornitologiens historie og om de vigtige konceptuelle nybrud.

Jon Fjeldså

Birds of China

Liu Yang & Chen Shuihua. 672 sider, deraf knap halvdelen plancher, hft. Princeton University Press, 2024. ISBN 978-0-691-23752-7. Pris 399 kr. i Naturbutikken.

Du godeste! En 'felthåndbog' på godt halvandet kilo! Dårligt nyt for de spinkle og de aldrende. Med plancher af ikke færre end 21 forskellige kunstnere dækker murstenen 1491 fugle-

arter, i følge forordet omkring 14 % af klodens totale antal. Dette høje antal er nået ved at inkludere Taiwan, dog uden at involvere en eneste taiwanesisk fugleperson, og Det Syd-kinesiske Hav. Taiwan er ellers dækket af en felthåndbog fra 2018 med 670 arter – deraf 27 endemiske, plus 56 endemiske underarter, samt et anseligt antal tilfældige gæster, som ikke er jagttaget i Folkerepublikken Kina. Denne er tilsyneladende ikke blevet anmeldt i DOFT, men roses uforbeholdent af fx Fatbirders anmelder – formodentlig er der således ingen, der vil bruge nærværende bog i felten på Taiwan, og dermed havde det vel været bedre af plads- og vægthsyn at undlade at dække øen? Ligeledes er der gevaldigt overlap med Mark Brazils fine *Birds of East Asia* (anmeldt i DOFT 103: 116, 2009), som både dækker Kinas østligste provinser og (igen) Taiwan, er illustreret af fuglekunstnere i verdensklasse, har langt grundigere tekst og er en reelt bærbar størrelse. I den anden ende of Kina, ned mod Sydøstasien, vil fuglefolk fortsat være langt bedre stillet i felten med Craig Robsons *A Field Guide to the Birds of South-East Asia* (New Holland Publishers 2008).

Birds of China opfylder ikke nutidige forventninger til en felthåndbog. Illustrationerne svinger i kvalitet fra helt okay (fx de farverige tragopaner; albatrosser) over naivistisk (fx de fleste af spætterne) til ringe (Tibetan Lark og snefinkerne er graverende eksempler). I for mange tilfælde har man, diplomatisk talt, for tydeligt skelet kraftigt til forudgående bøgers illustrationer af arterne – hvilket fra brugers synspunkt na-

turligvis især trækker fra, når disse har været dårlige.

Layouten er tekst-til-venstre-afbildninger-til-højre. Artsteksterne har latinsk navn øverst i farver, der varierer fra afsnit til afsnit (til trods for hvad der står i indledningen, har man ikke konsekvent fulgt IOC) i større, i konsekvent sort font får man navnet på kinesisk både med skrifttegn og i alfabetiseret udgave, og i tredje linje får man i farvet, problematisk lille font det engelske navn: Et besynderlige valg i en engelsksproget 'felthåndbog'. Længde i cm (og for bl.a. rovfugle også vingefang), habitat, adfærd, udbredelse og stemme følger, i ikke-felttegnet fontstørrelse ved siden af et udbredelseskort i 25 x 35 mm, hvor hver årstid har egen farvekode. Strejfforekomster er indikeret med røde prikker, hvilket er særdeles bruger-uenligt, kortenes størrelse taget i betragtning, og man undlader sågar at nævne, hvad kriterierne for medtagelse har været. Der er hyppige uoverensstemmelser mellem kort og tekstens jævnlige upræcise angivelser.

Bestemmelsesteksten eksisterer kun til højre som tilføjelser med pile ved afbildningerne. Potentielt en acceptabel løsning, men her for ofte overfladisk og igen med helt håbløst lille font. Fugle på samme planche er for tit ikke afbildet i samme skala, virkelig et minus for brugbarheden: Hvad er undskyldningen for at illustrere Spurveugle kun lidt mindre end Høgeugle? Eller Greater Necklaced Laughingthrush som 50 % større end Chinese Babax, som kun er en anelse mindre?

Med bedre layout kunne man have opnået en noget mere kompakt bog. Det gælder også indledningen, som lidt uskarpt kommer omkring Kinas geografi, habitater, ornitologiske historie, hvordan man ser på fugle og bruger ens iagttagelser (eBird nævnes, men ikke Oriental Bird Club), fuglestemmer, fuglebeskyttelse (det hævdes – i min oversættelse – at "især naturreservater rundt om i landet har givet en effektiv beskyttelse af Kinas fuglefauna" – ak, gid det var så vell!), og fuglenes topografi samt ordforklaring mv. Etikken er heller ikke glemt – i min oversættelse: "Vær ærlig. En fundamental regel i fuglekigning, såvel som i livet, er at være ærlig." Og "et skal huskes: om man observerer eller fotografere, fuglenes velfærd kommer først." Nemlig, ja.

Jesper Hornskov

Terns of North America

Cameron Cox. A photographic guide. 202 sider, talrige fotos. hft. Princeton University Press, 2023. ISBN: 978-0-691-16187-7. Pris 22 £.

Det er snart 30 år siden en bog af bestemmelse af terner så dagens lys. Denne nye bog omhandler nordamerikanske tern, men da mange amerikanske arter er truffet i Europa, er bogen et must for dem, der er bidt af den mere avancerede feltornitologi. Billedudvalget er udsøgt og rummer forbilledligt mange fotos, der viser flere arter sammen. Det er en ren fornøjelse at blade i bogen og se det ene smukt gengivne foto i stort format efter det andet. Brugervenligheden øges af de langt fyldigere billedtekster end vi er vant til i Europa – nok inspireret af Pete Dunne og Kevin Karlssons *Gulls simplified*, der udkom på samme forlag og tidligere er anmeldt her i DOFT (113: 37-38, 2019).

Bogen indledes med en grundig introduktion til ternebestemmelse, hvor det er velgørende, at såvel helhedsindtryk som fældning og fjerdetaljer prioriteres ligeværdigt, hvilket ikke altid er tilfældet i den europæiske bestemmelseslitteratur. Formen er lidt 'løser', mere fortællende end vi er vant til i Europa med fokus på kombination fotos og billedtekst, mens selve grundteksten er ret kortfattet. Således præsenteres grundige dragt- og aldersbeskrivelser ved fotografierne, ikke i en selvstændig tekst. Når først man har vænnet sig til dette, fungerer denne indfaldsvinkel rigtig fint, ikke mindst da teksten er både og særdeles informativ.

Billedkvaliteten er i særklasse – digital fotografering har også på dette punkt revolutioneret mulighederne for at præsentere et instruktivt og smukt billedudvalg. For et europæisk publikum er der både godt og nyt at hente hos vidt udbredte arter som Hav-, Fjord- og Sandterne, ligesom enhver med interesse for de ofte svært bestemmelige gul- og rødnebbede terners forsynes med mange nye informationer, ikke mindst om hybrider. Særligt anvendelige er omtalen af Azteker- og Kongeterne for et kræsent europæisk publikum.

Flere steder i teksten betones vigtige adfærdskendetegn, som at Rovterne i flugten har nedadpegende næb, mens Kongeterne holder næbbet vandret, og at Havternens kortere ben giver en mere vraltende gangart end hos den mere langbenede Fjordterne. Nyttige tips, baseret på observationer i felten! Men ønsker man at kunne skelne vores hjemlige Dværgterne og Sortterne fra de amerikanske modstykker, må man supplere med den europæiske litteratur.

I amerikansk bestemmelseslitteratur inkluderer man ofte 'gættefugle', og det også tilfældet her, hvor løsningerne vises som det sidste i bogen. Et fint supplement, der gerne måtte inspirere kommende forfattere af bestemmelseslitteratur i den gamle verden.

Endnu en amerikansk bestemmelsesbog, der stærkt kan anbefales alle interesserede i feltbestemmelse og de, der blot nyder en flot bog.

Klaus Malling Olsen

The Last of Its Kind

Gisli Pálsson. *The Search for the Great Auk and the Discovery of Extinction*. 291 sider, 16 farvefotos, 37 s-h fotos og illustrationer, indb. Princeton University Press, 2024. ISBN 978-0-691-23098-6. Pris £ 22.

Gejrfuglen er Nordatlantens pendant til Dronten fra Mauritius i Det Indiske Ocean. Begge ofre for undgåelig udryddelse forårsaget af mennesket i modsætning til undgåelig naturlig forårsaget udryddelse. Gisli Pálsson er professor emeritus i antropologi fra Islands Universitet. Gejrfuglens historie er her beskrevet af en humanistisk forsker, ikke en naturvidenskabsmand, hvilket er et paradigmeskift, der kræver fuld opmærksomhed af den ornitologisk orienterede læser. Bogens målgruppe er en større kreds end gældende for de fleste fuglebøger, selv om den er baseret på to engelske ornitologer, Wolleys og Newtons (1829-1907) dagbøger *The Gare-Fowl Books* fra 1858, hvor de to mænd rejste til Island i håb om at finde overlevende gejrfugle på den tre hektar

store, 77 m høje klippeø Eldey 16 km sydvest for Island. De kom 14 år for sent. De sidste to gejrfugle var blevet dræbt 3. juni 1844 af tre fiskere, der sammen med 11 kammerater nåede Eldey efter 12 timers roning i en 10 m lang åben båd. En ikke ufarlig præstation. Gejrfuglene rugede på klippens nederste fremspring få meter over havoverfladen og blev hurtigt fanget og dræbt.

De to Gejrfugle blev solgt til udstopning for 5000 nutidskroner. Der foreligger i alt 80 udstoppede eksemplarer, heraf to i Danmark, ca. 24 fuldstændige skeletter og ca. 75 æg. Æggene er dobbelt så store som hønseæg, hvide med smukke ciseleringer, der minder om japanske skrifttegn. Et æg solgtes i 2023 på Sotheby's for \$ 125 000 (875 000 danske kroner). Et udstoppet eksemplar solgtes i 1971 for \$ 700 000. Den danske læge og zoolog Ole Worm (1588-1654) har lavet den eneste tegning, man kender af en levende Gejrfugl. Han ejede en tam fugl, som han gik tur med i snor i København.

Pálssons bog er navnlig baseret på Newtons mange publikationer (Wolley døde ung), om historiske og naturhistoriske fakta, bl.a. Wolley og Newtons interviews med de lokale der kendte til og deltog i jagten på 'den nordatlantiske pingvin', der ikke er i nærheden af slægtskab med pingvinerne, dens nærmeste slægtning er Alken. Victorianerne i 1800-tallets England anså arternes uddøen som en umulighed, i bedste fald en uundgåelig naturlig 'udvikling'. Newton var måske den første, der argumenterede for at uddøen kunne være forårsaget af menneskets adfærd. Bogens styrke er Newtons argumentation for årsagerne til 'extinction', som end ikke Charles Darwin var enig med Newton i. Pálsson beskriver elegant det kulturelle klima, i hvilket ideen om menneskets rolle i arters udryddelse blev etableret som et videnskabeligt faktum. Han giver Newton den plads i den historiske etnografi, han fortjener.

Bibliografiens 285 referencer omfatter mange antropologiske værker, bl.a. to danske (Hastrup og Meldgaard). De mange (445) noter præsenterer aldeles mangelfuldt kun forfatter og titel, ingen referencer til hvor man kan finde korrespondancer, artikler og øvrige publikationer.

Vil man vide mere om Gejrfuglen, bør man læse Peter Lyngs' fremragende artikel *Gejrfuglen. Et 150 års minde* i DOFT 88: 49-72, 1994.

Hans Harrestrup Andersen